

ANOTACE OPORY

Předkládaná studijní opora představuje vstupní teoretickou bázi k povinně volitelnému kurzu Překladatelský seminář s dotací jedné hodiny týdně. Zmíněná hodinová dotace svým způsobem předurčuje i samotnou podobu opory, která – jak už vyplývá z názvu – se soustředí pouze na výklad klíčových pojmů.

Opora je určena studentům bakalářského studia, u nichž se nepředpokládá hlubší znalost textové lingvistiky a dalších dílčích nadstavbových lingvistických disciplín, jako např. stylistiky.¹

Cílem opory je poskytnout studentům základní vědění o stavebních kamenech překládání.

Opora vychází ze skutečnosti, že by ji měli využívat budoucí učitelé, a proto klade mimo jiné také na aspekt interkulturality, který je položen do vztahu k sémiotice jazyka i literatury. Je vypracována v českém jazyce, a to z toho důvodu, že proces překlada zahrnuje práci nejen s cílovým, ale především mateřským jazykem majícím v translatologii stěžejní význam. **Němčina, jako cílový jazyk studia germanistiky je v opoře zastoupena formou terminologických vsuvek zařazených v závěru každého pojednávaného bodu.** Opora je standardně doplněna **seznamem studijní literatury,** která vychází jak z čistě lingvistických, tak translatogických zdrojů a která navazuje na dosavadní zkoumání autorky.

Klíčové pojmy: text; převádění textu z jazyka do jazyka; překládání; tlumočení; sémiotické kategorie své/cizí/společné; překlad literárního textu, kultura; tři fáze překlada.

Ediční poznámka

Z důvodu snazší čtivosti textu jsou v textu v souladu s normami českého jazyka používány jen maskulinní formy.

¹ Z tohoto důvodu je místy odkazováno na podklady k dalším kurzům, které je možné dohledat na webových stránkách autorky.

ÚVODEM

Základní dovednosti z oblasti translologie, tedy tlumočení a překladu, by měly patřit k dovednostem každého studenta filologických oborů, včetně studenta učitelství. Učitel cizích jazyků je sice upotřebí především v doplňkových činnostech překračujících rámec běžné výuky, avšak přesto není radno tyto dovednosti podceňovat.

V roli tlumočnicka se učitel objevuje během školních zájezdů např.

- při formálním kontaktu se zahraničními školami;
- v každodenní komunikaci (řešení nesnází s ubytováním);
- při návštěvách historických památek;
- při jiných nečekaných událostech týkajících se jednotlivců – jako je doprovod žáka k lékaři.

V roli překladatele, na niž se předkládaná opora soustředí, učitel vystupuje např.

- při překladu dokumentace tandemových nebo jiných projektů;
- při překladu odborných textů odvíjejících se od zaměření škol;
- při zprostředkování krásné literatury v překladu, který je možné kvalifikovaně vybrat.

Je nutné uvědomit si, že

- tlumočení ve všech zmíněných a dalších situacích,
- stejně tak jako překládání různých textových typů,

by nemělo být zautomatizovaným převodem textů z jazyka do jazyka a mělo by respektovat stylové zvláštnosti s odpovídajícími gramatickými strukturami i slovní zásobou. Znalost jazyka v tomto případě nestačí. Je nutné co nejlépe porozumět i hlubšímu smyslu textu, což znamená disponovat základním věděním nejen o tématu, ale také o kultuře spjaté s překládaným jazykem.

Ke kvalifikovanému tlumočení i překladu je nanejvýš vhodné mít také teoretické zámezí, k němuž má přispět i předkládaný studijní materiál, který lze na seminářích využít jako oporu při praktických cvičeních na seminářích. Jak tedy překládat či tlumočit? „So genau, wie nötig, so frei, wie möglich.“ / „Tak přesně, jak je to nutné, tak volně, jak je to možné.“ Tak zní jedno z nejnámějších translologických úsloví. A právě o to jde, nejprve je nutné porozumět textu, a teprve pak se pustit do převodu z jednoho jazyka do druhého.

VÝKLAD ZÁKLADNÍCH POJMŮ A NĚKOLIK SLOV O PŘEKLÁDÁNÍ

1. Pojem text a jeho zkoumání²

Základním předpokladem úspěšné překladatelské práce je pochopit ‚textový význam‘ překládaného jazykového útvaru. Toto tvrzení neznamená, že překladatel nemusí zcela chápat obsah sdělení, jež je mu jako překladateli prakticky svěřen, ale mělo by mu být alespoň v hrubých obrysech známo, jaký obsah zprostředkovává dalším osobám a jaký význam bude mít překládaný text pro konkrétního či potencionálního adresáta. Vyjádřeno lingvistickou terminologií, meritem věci je jak

- věcná stránka, tj. reference,
- tak funkce textu, která se odráží v jeho perlokuční komponentě, tedy účincích na adresáta.

Samotný termín *text* pochází z latinského *textus* (tkanina, pletivo), podstatného jména odvozeného od slovesa *textere* (tkát). V různých pramenech (ať již na profesionálních či amatérských portálech) o tkaní nalezneme obdobné popisy této činnosti, jako např. „Tkaní je textilní technika jen s mírou a nadsázkou stará jako lidstvo. Slouží odborně řečeno ke zhotovení tkanin křížením osnovních nití s nitmi útkovými.“³ Z uvedené definice je zřejmé, že označení text (původně *textus*) pak poukazovalo na výsledek této činnosti a představovalo to, co je již utkáno.

Německojazyčná terminologie⁴

textere = weben;

textus = das Gewebe (im Bereich des Schrifttums der Text.)

(die) Textbedeutung, -, -en

(der) Autor.-s, -en

(die) Autorin, -, -en

(der) Übersetzer, -s, -

(die) Übersetzerin, -, -en

(die) Referenz, -, -en

(die) Textfunktion, -, -en

(die) Perlokutionskomponente, -, -en

² Pojednání o textu vychází z kapitoly „Cizojazyčná literatura a cizojazyčná LPDM v interkulturním diskursu“ v monografii Interkulturní didaktika cizojazyčné literatury/LPDM. Kontexty a perspektivy od autorky opory (v tisku).

³ <https://www.nasehobby.cz/tkani-na-tkalcovskem-stavu/>; 30. 12. 2019; 7:44.

⁴ Podrobněji – viz podklady ke kurzu Textová lingvistika.

Obr. č. 1-2

Historický stav; dětský tkalcovský stav



Komentář k obr. 1-2 a jejich vztahu k jazykové jednotce text

Stejně jako na původním stavu sloužícím ke tkání látek, nalezneme i v jazykových projevech označovanými jako text **„vertikální (osnovné) a horizontální (útkové) nitě“**, které lze využít jako metafory k vyjádření vztahů, které určují jazykový text.

Jsou jimi **paradigmatické vztahy** vyjadřující myšlenkovou hierarchii, které jsou důležité pro „obsahové stmelení textu“ (obsahovou konzistenci). V souvislosti s paradigmatickými vztahy v textu se setkáváme s pojmem **koherence**.

Syntagmatické vztahy jsou pak terminologickým označením horizontální vztahů v textu, které jsou vztahy jazykově-materiálními, tedy vztahy postavené na jedné rovině. V souvislosti s těmito vztahy se setkáváme s pojmem **koheze**.

Německojazyčná terminologie⁵

vertikale und horizontale Beziehungen in Text

paradigmatische und syntagmatische Beziehungen im Text;

(die) Gedankenhierarchie, -, 0

(die) Kohärenz, -, 0

(die) Kohäsion, -, 0

Za **text** tedy považujeme sdělení mající myšlenkovou (logickou) strukturu ve smyslu textové osnovy, která je „naplněna jazykovým materiálem“, což znamená, že mluvíme o kompaktním jazykovém projevu majícím svou obsahovou i jazykovou konzistenci.

Vertikální vztahy v textu lze metaforicky přirovnat v útkové niti plnicí osnovní nitě pomyslného

⁵ Podrobněji a v německém jazyce – viz podklady ke kurzu **Textová lingvistika**

tkalcovského stavu; horizontální vztahy pak k syntagmatickým, v nichž hraje rozhodující roli jazykový materiál a kohezní prostředky spojující jednotlivé věty do formy textu. Zasadíme-li pojem text do kontextu lidského bytí, pak se navrátíme ke triádě pojmů vytvořených F. de Saussurem:

- **Langage** = všeobecná schopnost užívat jazyk (dar řeči), který je vlastní pouze člověku (člověk má ‚řečový stav a disponuje schopností smysluplně s ním pracovat; vlastní tedy tkalcovský rám a ví, jak s ním zacházet, jak do něj osnovní i útkové nitě zasadit).
- **Langue** = konkrétní jazyk (vlastní výše zmíněné ‚nitě‘).
- **Parole** = promluva (konkrétní **text** ve smyslu jazykové projevu, jazykové jednotky).

F. de Saussure definoval zmíněnou terminologickou triádu primárně při zkoumání mluvené formy jazyka. Nicméně i text fixovaný písemnou formou lze považovat za cílené ‚zlomkovité‘ využití jazyka (ve smyslu langue). Na rozdíl od pojmu promluvy (parole),⁶ lze text téměř vždy považovat za autonomně stojící jazykovou jednotku. Text je v tomto smyslu nezávislý na jazyce, i když jeho konkrétní podoba s konkrétním jazykem úzce souvisí.

Německojazyčná terminologie⁷

langage = das Sprechen

langue = die Sprache

parole = die Rede

1.1 Klasifikace textů ve vztahu k překladu

Texty lze různým způsobem klasifikovat. Pro potřebu překladu zůstaneme u třech kategorií. Jsou jimi

- **texty reprezentující běžnou textovou produkci každého dne** (s komunikativní a informativní funkcí);
- **texty vyznačující se kognicí** – texty naučné, odborné, vědecké (s kognitivní funkcí, které se vyznačují složitější syntaxí s odpovídajícími gramatickými strukturami i po stránce morfolgie; po stránce lexikologie je pro ně typické využití odborné terminologie);
- **texty umělecké literatury** (s bázovou funkcí estetickou, k níž je možné přiřadit celou řadu dalších funkcí; tyto texty jsou založené na literárním jazyce, pro něž je v zásadě charakteristická obraznost – metaforičnost, imaginace, symboličnost).

Pojítkem všech uvedených textů je téma, struktura, jazykový materiál, funkce.

⁶Za parole může být považováno např. i jednoslovné sdělení jako součást dialogu.

⁷ Podrobněji a v německém jazyce – viz podklady ke kurzům **Úvod do studia germanistiky**

1.2 Původní text jako předmět řečové produkce⁸

Pod pojmem **text** tedy rozumíme jazykovou jednotku pronesenou/sepsanou konkrétní osobou, kterou můžeme označit jako textového producenta (autora písemného projevu, řečníka). Tato jednotka vzniká za konkrétním účelem a má svého adresáta (pomyslnou nebo konkrétní osobu či cílovou skupinu). Její podobu mimo to ovlivňují i podmínky a okolnosti, za kterých text vzniká. Proces tvorby a recepce je zasazen do společensko-kulturního a historicky kulturního kontextu. Jako výchozí model pro objasnění tohoto tvrzení poslouží model komunikace Františka Čermáka (ČERMÁK 2001, s. 18).

Obr. č. 3

Komunikační model Františka Čermáka navazující na model Romana Jakobsona⁹



Komentář k obrázku č. 3

Pojem **KONTAKT** je v tomto případě interpretovatelný jako vazba odrážející myšlenkový proces mezi autorem a cíleným adresátem. V případě procesu vzniku literárního textu se jedná o abstraktní pojetí komunikace se zamýšleným čtenářem.

KONTEXT představuje zastřešující pojem pro okolnosti, v nichž konkrétní dílo vzniká (umístění v čase a prostoru – konkrétní údaje o době a místě vzniku díla). Kromě toho existují další kontexty, které úzce souvisejí s literaturou jako uměleckým a společenským fenoménem (kontext uměleckého směru, kontext žánrový, tematický, autorský etc.).

Lingvistické pojmy **KANÁL** a **MÉDIUM** bývají většinou označovány jako přenosové médium.

⁸ Pojednání o komunikačních modelech vychází z disertační práce autorky studijní opory, která byla s názvem *Dětské světy a fenomény reality v německy psané problémově orientované literatuře pro mládež v poslední třetině 20. a na začátku 21. století. Model literární komunikace ve vyučování němčině jako cizímu jazyku*. obhájena v roce 2009.

⁹ Podrobněji a v německém jazyce – viz podklady ke kurzům **Úvod do studia germanistiky**.

Německojazyčná terminologie

(die) Kommunikationswissenschaften

(das) Modell, -s, -e

(der) Kontakt, -s, -e

(der) Kontext, -es, -e

(der) Kanal, -s, -e

(der) Code/Kode, -s, Codes

(das) Medium, -s, Medien

1.3 Převádění původního textu do dalšího jazyku: překládání vs. tlumočení

Převody textů z jazyka do jazyka spadá do oblasti translologie, kterou je možné dále rozdělit na překládatelství a tlumočnictví.

Překladem se zpravidla rozumí převod písmem fixovaného textu, k jehož zpracování má překládatel/ka k dispozici pomocné prostředky, jako jsou například

- slovníky (tištěné, digitalizované slovníky, slovníky dostupné na internetu);
- textové korpusy;
- a jiné texty (spojené s možností rešerší, v případně již dříve vydaných překladů téhož textu, případně jiných textů, které se vztahující k dané problematice).

Při překládu do mateřského jazyka překládatel, který je symptomem překladů umělecké literatury, je relevantní jak brilantní znalost mateřštiny, která by měla předčít znalost překládaného jazyka, tak jazykový cit pro oba jazyky.

Poznámka k překladům¹⁰

- *Překlady můžeme rozdělovat podle textové narace na překlady textových forem administrativního stylu, odborné překlady, překlady umělecko-naučné literatury a překlady beletrie. Všechny zmíněné textové narace více či méně zasahují i do učitelské profese, objevují se v různé frekvenci i rozsahu v závislosti na typu školy a pedagogickém stylu a zájmových sfér vyučujícího.*

¹⁰ Překládaná opora se zaměří zejména na otázku překladů umělecké literatury a to z důvodu zaměření učitelské studia, v němž má své důležité místo právě porozumění překladové literatuře.

Pod pojmem **tlumočení**¹¹ se rozumí převod mluveného projevu, který můžeme dále rozdělit na

- konsektivní tlumočení
- a simultánní tlumočení.

Obtížnost tlumočení spočívá nejen v rychlosti ‚přepínání‘ z jazyka do jazyka, ale rovněž v ‚překladové paměti‘, neboť tlumočnick/tlumočnice musí nejen zároveň pracovat s oběma jazyky, dokonale a bez pomoci umět zacházet s tlumočeným obsahem (např. včetně odborných výrazů), ale musí podržet v paměti i fakta, která mu sdělil cílové osobě/skupině.

Poznámky k jednotlivým typům tlumočení

- *Při konsektivním tlumočení může využít psaní poznámek, avšak zachycení jedněch dat může oslabit pozornost při paměťovém ‚vstřebávání‘ dat následujících. Důležitá je ‚komunikační jiskra‘, dovednost udržovat kontakt a být jak s osobami a pokud možno, pak sekundárně (tak, jak je to jen možné) i s tématem.*
- *Při simultánním tlumočení je výhodou ‚kabinková izolace‘ a práce se sluchátky, která vytváří poměrně ‚čisté‘ prostředí oproštěné od vnějších ruchů. Obtížnost takového tlumočení se odvíjí prakticky od nulového kontaktu s osobou, jejíž projev tlumočnick převádí, z požadované přesnosti a preciznosti, z nulové možnosti opravy sebe sama. (TamBu)*

Německojazyčná terminologie

dolmetschen

(das) Dolmetschen, -s, 0

(das) Konsektivdolmetschen, -s, 0

(das) Simultandolmetschen, -s, 0

(der) Dolmetsch, -s, -e (gehobert)

(der) Dolmetscher, -s,-

(die) Dolmetscherin, -, -nen

(der) Dolmetschdienst, e-s, -e

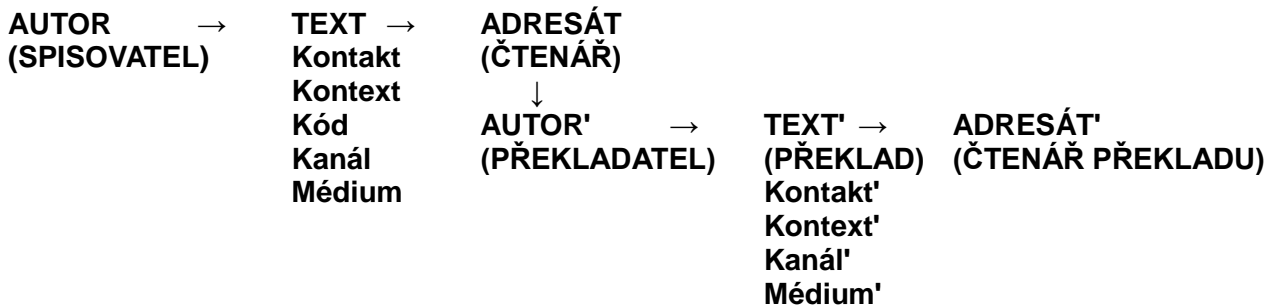
1.3.1 Překladová literatura v podobě ‚komunikačního modelu‘

Převádění textu z jednoho jazykového kódu originálu do jazykového kódu překladu představuje řečově pragmatický komunikační řetězec, které je analogický k modelu uvedeném na obr. č. 1. Překladem tedy dosáhneme **zdvojení původního řetězce**, v němž použijeme termín **původní text** pro označení textu jako jazykového projevu, který autor zpravidla sepsal/pronesl ve svém mateřském jazyce. Synonymně jej budeme označovat jako **text překládaný**. V navazujícím řetězci se pak ve výsledku objeví **text překladu**, synonymně označovaný jako **překladový text**.

¹¹ Problematice tlumočení nebude věnována další pozornost, neboť tlumočení není obsahem kurzu.

Obr. č. 4

Základní komunikační model vzniku literárního textu v originálním znění a v překladu



Legenda k obr. č. 4

TEXT = původní text / překládaný text

TEXT' = text překladu / překladový text

Komentář k obr. č. 4

Model zachycuje literárně-textovou komunikaci v přeneseném slova smyslu, totiž zpracování původního, autorem dokončeného a nakladatelem vydaného textu do podoby textu překladového.

Německojazyčná terminologie

(der) Autor, -s, -en

(die) Autorin, -, -nen

(der) Leser, -s, -

(die) Leserin, -, -nen

(die) Leserschaft

übersetzen

(die) Übersetzung, -, -en

(der) Übersetzer, -s, -

(die) Übersetzerin, -, -nen

2. PŘEKLAD V KONTEXTU KULTURY

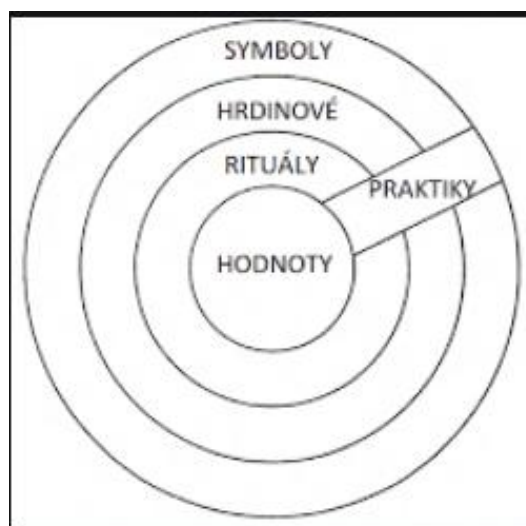
Na tomto místě je důležité upozornit na všeobecně známé dvojí chápání kultury. V širším pojetí se pod tímto pojmem rozumí vše, co člověk vytvořil. Lze tedy hovořit o prostředí, v němž se každodenně pohybujeme a žijeme. O každodenních zvyklostech, rituálech, komunikačních vzorcích. O tom, jak se oblékáme, co jíme. O užitném umění, kterým jsme obklopeni,
Tamara Bučková

architekturou počínaje a nábytkem v našich domovech konče. O tradicích a zvycích, které si předáváme z generace na generaci. O symbolech a hrdinských osobnostech, které provázejí naši mysl, více, než si myslíme. Užší pojetí kultury je vymezeno oblastí umění. Opět bychom se mohli vrátit k architektuře, mohli bychom pokračovat výtvarným uměním, hudbou, tancem, divadlem i filmem a v neposlední řadě literaturou, která nás z pohledu překladu bude nejvíce zajímat.

Hovoříme o povrchových hladinách kultury (které je možné zachytit i vizuálně či sluchově) a o hlubinných vrstvách původní kultury, z níž se překládá, tj. o společenských fenoménech, které na první pohled zůstávají ukryté či méně zřetelné a které je potřeba rozkrýt. I v tom spočívá úloha překladatele, neboť i překlad lze považovat za jistou interpretaci textu. K této problematice je nutné – zejména při překladech umělecké literatury – přistupovat s citem a nesnažit se text vykládat, nýbrž zachovat věrnost poetice původního díla a pokud možno i nenarušit autorský styl autora originálu. Avšak zároveň je nutné vycházet z různosti ‚jazykového charakteru‘ kódu původního díla a překladu.

Obr. č. 5

Hofstedův cibulový model kultury¹²



¹²<https://www.google.cz/search?q=hofstede+cibulov%C3%BD+model&source>; 30. 12. 2019; 12:45.

Obr. č. 6

Model kulturního ledovce podle Kláry Kostkové¹³



Komentář k obr. č. 5 a 6

Nejen v kulturních vědách, ale i v jazykových zkoumáních hovoříme o povrchových hladinách jazyka, které reprezentuje především morfosyntax, a hlubinných vrstvách jazyka, které představuje jazyk a myšlení.

Německojazyčná terminologie

(die) Kultur, -, en

(die) Kulturwissenschaft, -, -en

(das) Kulturmodell, -s, -e

(das) Zwiebelmodell der Kultur von Geert Hofstede:¹⁴ (die) Symbole; (die) Helden; (die) Rituale; (die) Werte; (die) Praktiken

(der) Kultureisberg, -s, -e¹⁵

(die) Oberflächestruktur, - -en: (die) Kunst, (die) Musik, (die) Sitten und Bräuche, (die) Kommunikationsmuster, (die) Sprache, (die) Tänze, (das) Essen, (die) Mode/Bekleidung = die Ebene des Bewusstseins / das, was uns bewusst ist

(die) Tiefenstruktur, -, -en: (die) Einstellungen; (die) Werte; (der) Glauben; (die) Praekonzepte; (die) Schönheitsauffassung; (die) Freundschaft; Rechtswissenschaft und die Auffassung der Gerechtigkeit, die Zeitauffassung; (die) Einstellung zur Natur; die Rolle des Alter sim Leben der Gesellschaft; (das) Geschlecht; die Zugehörigkeit zu einer sozialen Schicht in der Gesellschaft; (die) Bildung; (die) Hygiene; (der) Individualismus vs. Kollektivismus etc.

¹³ Kostková 2012, s. 16.

¹⁴ Adekvátně českojazyčné verzi modelu jsou v německojazyčné terminologii uváděny konkrétní vrstvy pouze v plurálu.

¹⁵ Viz pozn. č. 6.

2.1 Umělecký překlad a sémiotické kategorie *své/cizí/společné*

Jak vyplývá z výše uvedeného, sémiotika, jako věda o znacích, má v překladatelství obzvlášť velký význam. Je na místě připomenout zde Aristotelovu definici znaku jako zástupného prvku. Nejedná se jen o referenci slova a jeho referenční funkci jako základní znakové jazykové jednotky, ale o slova jako symboly, které jsou začleněny do jazykové jednotky označované jako text.

Pro překládání je charakteristická práce se zdvojenými kulturními cibulemi či ledovci (viz výše), na nichž lze demonstrovat setkání dvou kultur a významové kategorie *své/cizí/společné*.

Jak již bylo vícekrát poznamenáno, schopnost reflektovat své okolí prostřednictvím uměleckých textů je vlastností danou pouze člověku. Lidský život se vyznačuje nepřetržitou konfrontací s okolním světem i sama se sebou. Tato cesta za poznáním i nalezením vlastní identity je spjata se sémiotickou kategorií **své** a **cizí**, kterou lze následně přetransformovat do kategorií **vlastní** a **jiné**. Jedná se o střetávání tzv. vnitřních a vnějších perspektiv kulturních systémů, v nichž se vnímatel textu pohybuje nebo s nimiž se střetává. Vnitřní perspektivy jsou připisovány zkoumání vlastní kultury, vnější perspektivy s sebou přinášejí jistý odstup, s nímž čtenář sleduje umělecké texty, které reprezentují cizí kulturu, tj. kulturu spjatou s cílovým jazykem.

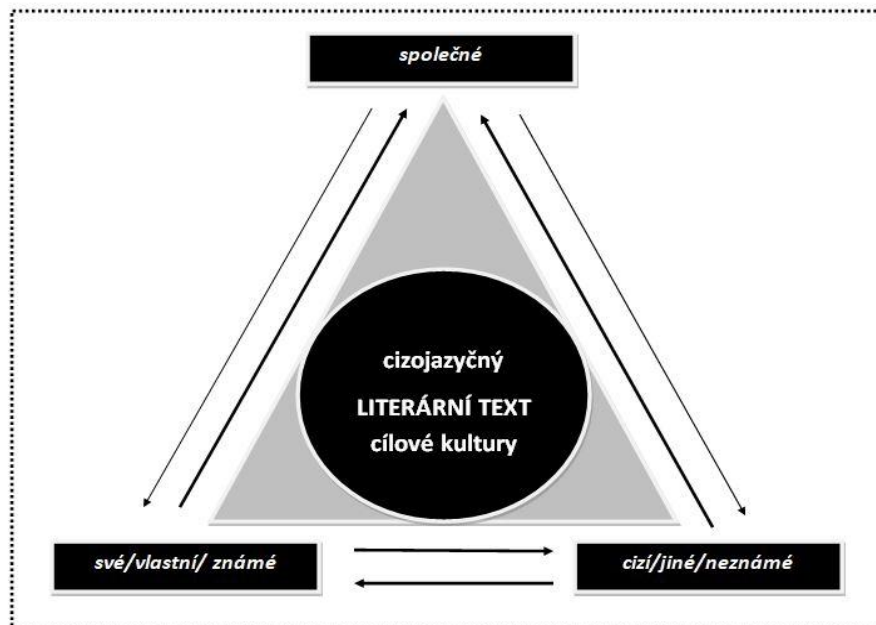
Kategorie své a cizí se určitým způsobem promítají i do problematiky překladu a následně jeho recepce, kde reprezentují fenomén interkulturality, přičemž kulturní i jazykové **cizí** je částečně modifikováno tak, aby mohlo být co nejdělejší, a přesto co nejsrozumitelněji zprostředkováno.

Zmíněné triády kategorií *své/vlastní/známé* vs. *a cizí/jiné/neznámé*, lze chápat jako základnu triangulačních vztahů směřujících ke kategorii *společné*.

Všechny tři kategorie jsou obzvlášť významné zejména v uměleckých překladech, tj. v překladech literárních textů.

Obr. č. 7

Model triangulačních vztahů sémiotických kategorií reprezentujících vlastní a cílovou kulturu z pohledu recepce cizojazyčného textu



Komentář k obr. č. 7

Literární texty se ve srovnání s jinými vyznačují obzvláště vysokým stupněm symboličnosti dané literárním jazykem a povahou literatury jako uměleckého média reflektujícího mimoliterární (a mimojazykový) svět.

Četbu literárního díla (ze strany překladatele a později běžného čtenáře) lze přiblížit jako určitý typ literární komunikace. Jak již bylo poznamenáno, triangulační proudění této interkulturní literární komunikace směřuje k nalezení společných prvků, tj. prvků spadajících do kategorie trans.

Oblast translatologie je v tomto zkoumání zmíněna pouze okrajově, jako jeden z faktorů ovlivňujících recepci.

Německojazyčná terminologie

(die) Semiotik, -, 0

(das) Eigene, -n, 0

(das) Fremde, -n, 0

(das) Gemeinsame, -n, 0

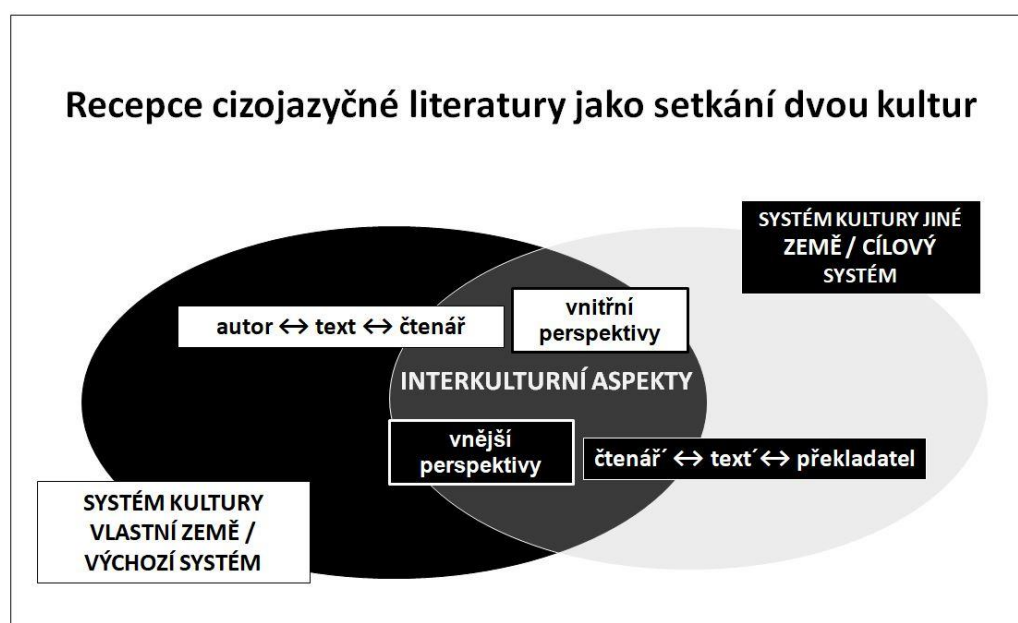
2.2 Překlad jako setkání/střet dvou kultur a tři fáze překladu

V procesu překládání se prakticky vychází

- ze vztahu **překladatel** (v procesu tvorby překladového díla) / **čtenář** (v procesu četby již přeloženého díla) a jeho pocit sounáležitosti s vlastní kulturou ↔ **literární text** (reprezentující cílovou kulturu),
 - který umožňuje pohled na zkoumanou literaturu z **vnější perspektivy**;
- a vztahu **literární text** ↔ **překladatel/čtenář**,
 - který představuje zpětnou vazbu a který by měl obohatit vědění čtenáře nejen o cílové, ale i vlastní kultuře. Interkulturní zkoumání tak překračují rámec komparace a pokoušejí se najít souvislost; k označení pohledu na vlastní kulturu se používá termínu **vnitřní perspektiva**.

Obr. č. 8

Recepční model setkávání dvou literatur a zároveň kultur se zohledněním vnějších a vnitřních perspektiv



Komentář k obr. č. 8

Jako paralelu řetězce **autor ↔ text ↔ čtenář** lze označit řetězec **překladatel ↔ text' ↔ čtenář'** (viz výše). Překladače lze v tomto případě vnímat jako sekundárního autora textu, který formou překladu původní text více či méně jazykově modifikuje pro čtenáře cílové kultury (srov. Bučková 2009). V souladu s J. Levým (2013) lze tvrdit, že překladatel původní dílo nejen zprostředkuje, ale zčásti je – převodem z jazyka do jazyka – také interpretuje. Termín **text'** je označením překlad jako nové textové varianty; termín **čtenář'** označuje čtenáře překladu.

Německojazyčná terminologie¹⁶

(die) Rezeption,-, die Rezeptionsaspekte

(die) fremdsprachige Literatur

(die) Außen- und Innenperspektiven

(das) Kultursystem des eigenen Landes / Kultursystem der Heimat als Ausgangssystem

(das) Kultursystem eines anderen/fremden Landes als Zielsystem

2.2.1 Tři fáze překladu (podle J. Levého)

J. Levý se ve své monografii *Umění překladu*¹⁷ zabývá překladem umělecké literatury; popisuje tři fáze překladu, které popisuje jako pochopení, interpretaci a přestylizování předlohy.

A. Pochopení textu

Za první krok pochopení textu Levý považuje filologické porozumění, které lze interpretovat jako předpoklad pro porozumění hlubším významovým rovinám. V monografii *Umění překladu* (2012) o první fázi doslova uvádí:

„Od původního umělce žádáme pochopení skutečnosti, kterou zobrazuje – od překladatele pochopení díla pochopení díla, které tlumočí.“ Dobrý překladatel musí být především dobrý čtenář. [...]“ (Levý 2012, s. 50).

B. Interpretace předlohy

„Skutečností chápání je podmínkou uměleckého zvládnutí překladu také proto, že při nesouměřitelnosti obou jazykových materiálů není možná úplná významová shoda vyjádření mezi překladem a předlohou, a pak nestačí správný překlad, ale je nutná interpretace.“ (s. 56).

¹⁶ Podoba terminologie se řídí recepčním modelem na obr. č. 5.

¹⁷ *Umění překladu* poprvé vyšlo roku 1963, zatím naposledy bylo vydáno v roce 2012.

C. Přestylizování předlohy

„Svůj talent může překladatel uplatnit především při jazykové stylizaci, proto potřebuje v první řadě nadání stylistické.“ (s. 63-64). Zde Levý vychází z ‚napětí‘ překladu, které vzniká v důsledku převodu textu z jednoho jazyka do druhého obzvlášť texty, jedná-li se o jazyky různého typu.¹⁸

Německojazyčná terminologie

Die drei von Jiří Levý formulierten Übersetzungsphasen:

- A. Das philologisches Textverstehen;
- B. Die Übersetzungsinterpretation;
- C. Der Original vs. Übersetzungsstil

ZÁVĚČNÁ POZNÁMKA

Je nutné uvědomit si, že překlad i tlumočení jsou oblastmi, které nikdy nelze dotáhnout k dokonalosti. Chybovat je v tomto případě normální. Důležitý je jazykový kontakt a odbourání strachu z vlastní nedokonalosti. Také jednorázové tlumočení i jednorázové překlady odvíjející se od učitelské praxe se mohou stát cestou, která nás všechny může jazykově i kulturně posunout dál.

¹⁸ Pro potřeby našeho kurzu lze uvést např. rozdíl mezi němčinou, která je jazyce s analyticko-syntetickou stavbou (s převahou analytických prvků) a češtinou, která je syntetickým jazykem (tj. jazykem s bohatou flexí).

LITERATURA

ALTMAYER, Claus. *Kultur als Hypertext. Zur Theorie und Praxis der Kulturwissenschaft im Fach Deutsch als Fremdsprache*. München: Iudicum, 2004. ISBN 3-89129-418-2.

BUČKOVÁ, Tamara. Cizojazyčná literatura/LPDM v interkulturním kontextu. In: BUČKOVÁ, Tamara. *Interkulturní didaktika cizojazyčné literatury. Kontexty a perspektivy*. (v tisku).

BUČKOVÁ, Tamara. *Dětské světy a fenomény reality v německy psané problémově orientované literatuře pro mládež v poslední třetině 20. a na začátku 21. století. Model literární komunikace ve vyučování němčině jako cizímu jazyku*. UK-PedF, 2009. (GAUK 252 561, 2007 - 2008).

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0154-0.

ČERNÝ, Jiří; HOLEŠ, Jan. *Sémiotika*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-832-5.

KOLLER, Werner. *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Tübingen: Narr France Attempo Verlag, 2011. ISBN 978-3-3520-8.

LESKOVEC, Andrea. *Einführung in die interkulturelle Literaturwissenschaft*. Darmstadt: WGB, 2011. ISBN 978-3-534-23814-9.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Miroslav Pošta - Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.

LEVÝ, Jiří. *Die literarische Übersetzung. Theorie einer Kunstgattung*. Planeeg: Koch Verlag, 1986. ISBN 978-3761054222.